

AUDITO IR APSKAITOS TARNYBA

**KREDITO UNIJŲ
FINANSINIŲ ATASKAITŲ AUDITO
BENDROSIOS STRATEGIJOS FORMAVIMO ANALIZĖ**

Vilnius, 2014

Santrauka. Dėl kredito unijų rinkoje padidėjusios nestabilios ir nepatikimos veiklos, kuri gerokai didina audito reikšmingo iškraipymo riziką, atsirado poreikis teikti kredito unijų finansinių ataskaitų audito bendrosios strategijos formavimo analizę išorės auditoriams. Priimdami sprendimus dėl tolesnio indėlių laikymo kredito unijose, neprofesionalūs rinkos dalyviai, remiasi auditoriaus išvada ir audito ataskaita, kuriose paaiškinta nustatytų klaidų pobūdis ir įtaka, pateikiama informacija, ar tinkamai valdoma kredito rizika, o vidaus kontrolė – veiksminga. Už bendrąją audito strategiją ir audito planą yra atsakingas auditorius. Auditoriaus pareiga yra išskirti reikšmingo iškraipymo sritis, suformuoti jų audito strategiją, parengti audito planą, priimti tinkamus sprendimus dėl detalių audito procedūrų pobūdžio, apimties ir atlikimo laiko. Bendrosios audito strategijos ar audito plano klausimus su kredito unijos vadovybe reikia aptarti tokiu būdu, kad nekiltų pavojaus audito efektyvumui ir nebūtų atskleistos audito procedūros.

Analizės tikslas – parengti analizę ir siūlymus, kurie padėtų suformuoti kredito unijų finansinių ataskaitų audito bendrąją strategiją.

Teisinis reglamentavimas. Ši analizė parengta vadovaujantis:

1. Lietuvos Respublikos audito įstatymo 2, 3, 7, 27, 29 ir 33 straipsniais.
2. Lietuvos respublikos kredito unijų įstatymo (toliau – KUI) 48, 51, 52, 53, 54 straipsniais.
3. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo 44 straipsnio 1 dalimi.
4. Tarptautiniais audito standartais, privalomais taikyti atliekant 2009 m. gruodžio 15 d. ar vėliau prasidedančių ataskaitinių laikotarpių finansinių ataskaitų auditą.
5. Kredito unijų paskolų vertinimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos banko valdybos 2009 m. kovo 26 d. nutarimu Nr. 38 (Lietuvos banko valdybos 2013 m. liepos 19 d. nutarimo Nr. 03-125 redakcija) (toliau – taisyklės).
6. Kredito unijų vidaus kontrolės ir rizikos valdymo organizavimo nuostatais, patvirtintais Lietuvos banko (toliau – LB) valdybos 2014 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 03-25, (toliau – nuostatai).
7. 43-uoju verslo apskaitos standartu „Kredito unijų apskaita ir finansinės ataskaitos“, patvirtintu Audito ir apskaitos tarnybos direktoriaus 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. VAS-56, (toliau – 43 VAS).

Analizė nėra teisės aktas, bet ji ir joje teikiami siūlymai yra skirti padėti išorės auditoriams formuojant kredito unijos bendrąją audito strategiją.

Analizėje vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos įstatymuose, tarptautiniuose audito ir verslo apskaitos standartuose.

Pagal Lietuvos banko duomenis kredito unijos užima santykinai nedidelę finansų rinkos dalį (kredito unijų turtas sudaro 2,6 proc. bankinio sektoriaus turto), tačiau pasižymi ypač sparčia veiklos plėtra. Per 2001–2013 metus kredito unijų skaičius nuo 38 išaugo iki 75, narių skaičius – nuo 6 iki 147,7 tūkst., suteiktų paskolų portfelis nuo 8,8 mln. litų padidėjo iki 1 123 mln. litų, indėliai – nuo 12,1 mln. litų iki 1 822 mln. litų, tačiau pajinis kapitalas augo santykinai lėčiau ir nuo 2,5 mln. litų padidėjo iki 236 mln. litų. Spartus kai kurių kredito unijų indėlių ir turto augimas kelia susirūpinimą, ar kredito unijos sugebės tinkamai suvaldyti visas su sparčia plėtra susijusias rizikas. Lietuvoje šiuo metu veikia 75 kredito unijos, iš kurių 63 priklauso Lietuvos centrinei kredito unijai

(toliau – LCKU), 12 kredito unijų dirba savarankiškai¹. LCKU likvidumo palaikymo rezervas (formuojamas LCKU narių įmokomis) 2013 m. trečiąjį ketvirtį beveik nepakito ir sudarė 16 mln. Lt. Stabilizacijos fondas minėtu laikotarpiu nuo 0,9 mln. Lt padidėjo iki 7 mln. Lt. Pažymėtina, kad, turėdama tokio dydžio fondą, LCKU nepajėgi spręsti didesnių kredito unijų mokumo problemų.

Kredito unijose dažnai taikoma ydinga praktika, kai, nepaisant KUI 48 straipsnyje nustatytų apribojimų, kapitalas formuojamas iš skolintų pinigų (suteikiama didesnė paskola, kurios dalis panaudojama pajiniams įnašams). Tačiau suteiktų paskolų pagrindu formuojamas kapitalas nėra tvarus, nes narys, grąžinęs paskolą arba paskolos dalį, paprastai atsiima ir atitinkamą pajinį įnašą, kuris buvo reikalingas paskolai užtikrinti. Be to, kapitalas apmokamas pačios kredito unijos pinigais, bet ne papildomais pajininko įnašais. Taip pat pažymėtina, kad dažnai asmenys kredito unijos nariais tampa vien siekdami finansavimo, tačiau visiškai nėra suinteresuoti sėkminga kredito unijos veikla, nedalyvauja jos valdyme.

Kita vertus, indėlininkai taip pat suinteresuoti tik didesnėmis palūkanomis, nesidomi kredito unijos patikimumu, nes indėliai yra draudžiami. Bankrutavusių Nacionalinės kredito unijos, „Švyturio taupomosios kasos“, „Laikinosios sostinės kredito“ ir „Vilniaus taupomosios kasos“ pavyzdžiai rodo, kad indėlininkai, kurių draudimo išmoka ne didesnė kaip 345 280 litų, per valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ savo draudimo išmokas gali atsiimti per 5 metus nuo draudžiamąjį įvykio dienos ir tik 2,8 procento indėlių nebuvo atgauti.

Poreikis teikti auditoriams Kredito unijų finansinių ataskaitų audito bendrosios strategijos formavimo analizę atsirado dėl šioje rinkoje padidėjusios nestabilios ir nepatikimos veiklos, kas gerokai didina audito reikšmingo iškraipymo rizikos lygį, skatina patikimiau įvertinti „audito rizikos apetitą“. Pajininkai, unijos nariai, neprofesionalūs rinkos dalyviai, priimdami sprendimus dėl indėlių tolesnio laikymo unijoje, remiasi auditoriaus išvada ir audito ataskaita, kuriose paaiškinta nustatytų klaidų pobūdis ir įtaka bei pateikiama informacija, ar tinkamai valdoma kredito rizika, o vidaus kontrolė – veiksminga. Auditoriaus išvadoje pateikiamas vertinimas, ar finansinės ataskaitos visais reikšmingais atžvilgiais parengtos pagal „teisingo pateikimo tvarką“ arba „atitikties tvarką“ (žr. 700-ojo tarptautinio audito standarto 7 b dalį), ir daroma išvada, kad „šios finansinės ataskaitos parengtos ir teisingai pateiktos“ arba kad „finansinės ataskaitos parodo tikrą ir teisingą vaizdą“, vadovaujantis Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais, ir verslo apskaitos standartais, reglamentuojančiais buhalterinę apskaitą ir finansinių ataskaitų sudarymą. Kredito unijos narys su auditoriaus išvada ir audituotomis finansinėmis ataskaitomis gali susipažinti LCKU interneto svetainėje². Ne LCKU narių auditoriaus išvada ir audituotos finansinės ataskaitos skelbiamos tų kredito unijų interneto svetainėse. Pagal Kredito unijų įstatymo 14 straipsnio 1 dalies 3 punktą kredito unijos narys turi teisę gauti kredito unijos metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkiniuose pateiktą informaciją, valdybos ataskaitas dėl kredito unijos veiklos, visuotinių narių susirinkimų protokolus ir jų sprendimus.

Lietuvos Respublikos Seimas 2013 metų gegužės 9 d. priėmė KUI 13 straipsnio pataisas (įsigaliojo 2013 metų liepos 1 d.) pagal Kanados kredito unijų įstatymą, kuriame numatyta galimybė kredito uniją reorganizuoti į banką. Įstatymo pakeitimas suteikia daugiau galimybių plėsti kredito unijų veiklą Lietuvoje, kredito unijos aptarnaujamų klientų ratą, siekti kredito unijų finansinio stabilumo, kadangi negrąžintinas lėšas bus galima perkelti į kredito unijos atsargos

¹ Pagal World Council of Credit Unions statistinės apžvalgos duomenis (<http://www.woccu.org/publications/statreport>), 2012 metais 101 pasaulio valstybėje veikė 35 952 kredito unijos, kuriose buvo 200 243 841 dalyvis, skverbties lygis 7,72 proc.

²<http://www.lb.lt/kredito-uniju-ir-lietuvos-centrines-kredito-unijos-veikla-2013-m-iii-ketvirti>

kapitalą, o kredito unijos administracijos vadovui suteikiama galimybė tapti LCKU valdybos nariu. Kredito unijoms, valdančioms daugiau kaip 50 tūkst. Lt turto, įvedamas reikalavimas samdyti kvalifikuotą rizikos valdymo specialistą. Siekiant užtikrinti efektyvią kredito unijų priežiūrą, siūloma papildyti poveikio priemonės, kurias galėtų taikyti priežiūros institucija, jei kredito unija nesilaiko nustatytų veiklos reikalavimų. Pagal šiuo metu galiojantį KUI, LB priežiūros tarnyba turi teisę, be kita ko, laikinai nušalinti kredito unijos vadovus nuo pareigų ir reikalauti, kad jie būtų atšaukti iš pareigų ir (ar) su jais būtų nutraukta sutartis, ar būtų panaikinti jų įgaliojimai, arba skelbti kredito unijos veiklos apribojimą (moratoriumą) ir paskirti laikinąjį administratorių. Atsižvelgiant į galiojančius teisės aktus, taikomus vykdant kitų finansų rinkos dalyvių (pavyzdžiui, mokėjimo įstaigų, elektroninių pinigų įstaigų) priežiūrą, siūloma nustatyti, kad LB priežiūros tarnyba kredito unijoms taip pat galėtų paskirti laikinąjį veiklos priežiūros atstovą (žr. KUI naują 64¹ straipsnį, reglamentuojantį veiklos priežiūros laikinojo atstovo funkcijas).

Siekdama sumažinti kredito unijų prisiimamą veiklos riziką ir dėl to galimus nuostolius, LB valdyba 2014 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 03-25 patvirtino Kredito unijų vidaus kontrolės ir rizikos valdymo organizavimo nuostatus, kuriuose apibrėžti kredito unijų vidaus kontrolės organizavimo, pagrindinių rizikos rūšių (kredito, likvidumo ir operacinės) valdymo (vertinimo) principai ir reikalavimai. LB priežiūros tarnyba, analizuodama kredito unijų veiklą ir atlikusi jų patikrinimus, nustatė, kad kredito unijų veikloje kyla problemų dėl nepakankamo vidaus kontrolės ir rizikos valdymo organizavimo, dėl nekonservatyvios kreditavimo politikos, dėmesio paskoloms vertinti ir valdyti stokos. Kadangi kredito unijos yra mažos kredito įstaigos, prieita prie išvados, kad joms turėtų būti nustatytos išsamios, jų veiklos specifikai pritaikytos rizikos valdymo procedūros ir reikalavimai. Nuostatuose nustatyta, kad kredito unijos stebėtojų taryba yra atsakinga už kredito unijos veiklos ir veiksmingos vidaus kontrolės strategijos parengimą, o valdyba – už veiklos organizavimą, kredito, likvidumo ir operacinės rizikų valdymo strategijos įgyvendinimą.

Kredito unija privalo įdiegti veiksmingą kredito rizikos valdymo sistemą, kuri apima kredito rizikos prisiėmimo ir valdymo reglamentavimą, kredito rizikos limitų sistemą, kitas kredito rizikos valdymo priemones ir procedūras, kredito rizikos valdymo vidaus kontrolę ir vidaus auditą. Nuostatuose išsamiai suformuluoti paskolų išdavimo ir jų rizikos vertinimo reikalavimai, paskolos dokumentų struktūra. Kredito unijoms nustatytas reikalavimas sukurti paskolų rizikos nuolatinio stebėjimo sistemą. Be to, reikalaujama aiškiai apibrėžti, kaip organizuojamas ir kontroliuojamas įkeisto turto vertinimas. Griežtesnė turto vertinimo tvarka turėtų užtikrinti geresnę paskolų užtikrinimo priemonių kokybę, o kartu ir paskolų portfelio kokybę.

Kaip numatyta nuostatų IV skyriaus 1 ir 2 skirsniuose, kredito unijos turės įdiegti veiksmingą likvidumo rizikos valdymo sistemą, apimančią likvidumo rizikos prisiėmimo ir valdymo reglamentavimą, likvidumo rizikos vertinimą, likvidumo rizikos valdymo priemones ir procedūras, likvidumo rizikos valdymo vidaus kontrolę ir vidaus auditą. Atsižvelgiant į kredito unijų veiklos specifiką, joms rekomenduojama taikyti atitinkamų limitų sistemą, vertinti pinigų srautų, turto ir įsipareigojimų struktūros įtaką unijų likvidumui.

Nuostatų V skyriaus 1 ir 2 skirsniuose nurodyta, kad valdydama operacinę riziką, kredito unija privalės vertinti riziką, kuri gali atsirasti dėl darbuotojų veiksmų, veiklos procesų ir išorės veiksnių. Be to, operacinės rizikos valdymo sistemoje turės būti įvertinta rizika, būdinga visiems kredito unijos reikšmingiems produktams, veiklai, procesams ir sistemoms.

Nuostatai įsigaliojo nuo 2014 m. gegužės 1 d. ir turi būti taikomi atsižvelgiant į kredito unijos veiklos mastą ir pobūdį, prisiimamą riziką ir atliekamas operacijas.

Bendroji audito užduoties strategija rengiama pagal 300-ąjį tarptautinį audito standartą „Finansinių ataskaitų audito planavimas“. Audito planavimas – tai užduoties bendrosios audito strategijos sukūrimas ir audito plano sudarymas. Bendrosios audito strategijos ir detalaus audito plano parengimas nėra atskiri ar vienas po kito einantys procesai, bet jie yra glaudžiai tarpusavyje susiję, nes pakeitus vieną iš jų gali prireikti atitinkamai keisti ir kitą. 300-ojo tarptautinio audito standarto aiškinamojoje A11 dalyje pateikiamos mažos kredito unijos audito bendrosios audito strategijos rengimo rekomendacijos, kuriose nurodyta:

✓ Tai neturi būti sudėtingas ar daug laiko užimantis procesas.

✓ Tai priklauso nuo kredito unijos dydžio, audito sudėtingumo ir nuo užduoties grupės dydžio.

Vadinasi, kredito unijos bendroji audito strategija gali būti ankstesnio audito pabaigoje parengtas trumpas memorandumas (santrauka), pagristas darbo dokumentų peržiūra, išryškinantis problemas, nustatytas ką tik atlikto audito metu ir atnaujinamas einamuoju laikotarpiu remiantis pokalbiais su vadovybe. Toks memorandumas gali atstoti dokumentuotą audito strategiją einamajai audito užduočiai atlikti, jeigu apima 300-ojo tarptautinio audito standarto 8 dalyje nurodytus dalykus:

a) Nustatytas užduoties ypatybes, kurios apibrėžia jos apimtį.

b) Nustatytus užduoties atskaitomybės tikslus, kad būtų galima planuoti audito laiką ir reikiamo informavimo pobūdį.

c) Apsvarstytus veiksmus, kurie, auditoriaus profesiniu sprendimu, yra svarbūs nukreipiant užduoties grupės pastangas.

d) Apsvarstytus parengiamųjų užduoties darbų rezultatus ir, jeigu taikytina, apsvaistyti, ar žinios, gautos užduoties partneriui vykdant kitas užduotis šioje įmonėje, gali būti svarbios.

e) Įvertintus išteklius, reikalingus užduočiai atlikti, ir jų pobūdį, skyrimo laiką ir apimtį (žr. aiškinamosiose A8 ir A11 dalyse).

Šio standarto aiškinamojoje A10 dalyje nurodyta, kad parengus bendrąją audito strategiją, gali būti rengiamas audito planas, kuriame numatoma, kaip bus sprendžiami įvairūs bendrojoje audito strategijoje nurodyti uždaviniai, kaip atsižvelgiant į poreikį pasiekti audito tikslus bus panaudojami auditoriaus ištekliai. Kaip audito planas gali būti naudojamos standartinės audito programos arba audito kontroliniai klausimynai (žr. aiškinamąją A17 dalį), sudaryti laikantis prielaidos, kad yra mažai atitinkamų kontrolės veiksmų, kas tikėtina mažesnėje įmonėje, tačiau būtina sąlyga, kad jie bus pritaikyti atsižvelgiant į užduoties aplinkybes, įskaitant auditoriaus rizikos vertinimą.

Geras planavimas padeda skirti pakankamai dėmesio svarbioms užduoties sritims, laiku nustatyti potencialias problemas, tinkamai organizuoti ir valdyti užduotį, kad ji būtų atlikta veiksmingai ir efektyviai. Planavimas auditoriui padeda tinkamiau paskirstyti darbus užduoties komandos nariams, palengvina vadovavimą darbui, jo priežiūrą ir peržiūrą. Be to, planavimas padeda, jei reikalinga, koordinuoti kitų specialistų ir ekspertų darbą. Planavimo pobūdis ir mastas priklauso nuo užduoties aplinkybių, pavyzdžiui, kredito unijos dydžio, verslo sudėtingumo ir ankstesnės auditoriaus patirties. Audito metu atliekamos procedūros, kurių metu gaunami finansinių ataskaitų sumas ir aiškinamąjį raštą pagrindžiantys įrodymai.

Kaip nurodyta šios analizės pradžioje, formuojant kredito unijos finansinių ataskaitų audito bendrąją strategiją, būtina atsižvelgti į kredito unijų veiklos specifiką. Toliau atkreipiamas dėmesys į svarbiausias sritis, kaip tinkamai parengti kredito unijos finansinių ataskaitų audito bendrąją strategiją. Planavimas nėra baigtinis etapas, tai labiau tęstinis ir pasikartojantis procesas per visą užduoties laikotarpį. Dėl neplanuotų įvykių, sąlygų pasikeitimo ar gautų įrodymų rezultatų, atlikus

įrodymų rinkimo procedūras, auditoriui gali prireikti peržiūrėti bendrąją strategiją ir užduoties planą, tolesnių procedūrų pobūdį, laiką ir apimtį.

1. Rengiant kredito unijos finansinių ataskaitų audito bendrąją strategiją, reikėtų apsvarstyti šiuos pagrindinius dalykus: užduoties sąlygas, dalyko savybes ir nustatytus kriterijus, užduoties procesą ir galimus įrodymų šaltinius, auditoriaus supratimą apie įmonę ir jos aplinką įskaitant riziką, kad dalyko informacija gali būti reikšmingai iškraipyta, numatytų naudotojų ir jų poreikių nustatymą, reikšmingumo ir užtikrinimo užduoties rizikos komponentus, personalo ir ekspertizės reikalavimus, įskaitant ekspertų įtraukimo pobūdį ir mastą.

Auditorius turi planuoti ir atlikti užduotį taikdamas profesinį skepticizmą, pripažinti, kad gali būti aplinkybių, dėl kurių dalyko informacija gali būti reikšmingai iškraipyta.

Pasirinktos procedūros priklauso nuo auditoriaus profesinio sprendimo. Jis turi įvertinti finansinių ataskaitų reikšmingo iškraipymo riziką dėl apgaulės ar klaidos ir atsižvelgti į kredito unijos vidaus kontrolės sistemą, kuri yra svarbi kredito unijos finansinėms ataskaitoms sudaryti. Audito metu taip pat turės būti įvertinama taikytos apskaitos politikos tinkamumas, vadovybės atliktų apskaitinių įvertinimų pagrindumas ir finansinių ataskaitų parengimo reikalavimų atitikimas. Profesinį sprendimą auditorius priima siekdamas nustatyti reikalaujamą dalyko ir kitų užduoties aplinkybių supratimą. Jis apsvarsto, ar supranta kredito unijos veiklą, kad galėtų įvertinti rizikas, dėl kurių pasireiškimo finansinių ataskaitų informacija gali būti reikšmingai iškraipyta. Suprantama, kad taip įsigilinti, kaip kredito unijos specialistai, auditorius paprastai neturi galimybės. Tačiau čia galioja bendra taisyklė: kiekviena rizika daugiau ar mažiau yra valdoma kredito unijos. Auditorius, nustatęs nevaldomas ar silpnai valdomas sritis, kuriose vadovybės taikomos kontrolės priemonės rizikos nesumažina, turi numatyti audito procedūras konkrečiai rizikai sumažinti iki priimtino lygio.

Kitas žingsnis – kompleksinis reikšmingumo lygio įvertinimas. Vertinami kiekybiniai ir kokybiniai veiksniai, jų santykinė svarba, šių veiksnių poveikio pobūdis, mastas ir įtaka matuojamam dalykui ir atsižvelgiama į numatytų auditoriaus darbo rezultatų naudotojų interesų kontekstą. Planuodamas konkrečią užduotį, auditorius priima sprendimą dėl reikšmingumo įvertinimo ir dėl santykinės kokybinių ir kiekybinių veiksnių svarbos. Finansinių ataskaitų pradinio reikšmingumo sumą auditorius gauna apskaičiavęs pasirinktų finansinių ataskaitų straipsnių rodiklių procentines reikšmes ir reikšmių vidurkį. Skaičiuodamas toleruotiną klaidą (dar vadinamą darbinio reikšmingumu) ir ją detalizuodamas atskiroms sritims, auditorius pradinio reikšmingumo sumą koreguoja priklausomai nuo sričiai įtaką darančios reikšmingo iškraipymo rizikos dydžio (didelė, vidutinė, maža). Tiek pradinis, tiek darbinis reikšmingumo rodikliai nurodomi bendrojoje audito strategijoje. Jie svarbūs rengiant audito planą, kuriame nurodomas procedūrų pobūdis, laikas ir apimtis. Reikšmingumo rodiklis iš naujo įvertinamas audito pabaigoje. Surinkęs įrodymus ir nustatęs iškraipymus, auditorius sprendžia, ar dalyko informacija nėra reikšmingai iškraipyta. Iš auditoriaus reikalaujama suprasti ir įvertinti, ar ir kokie kokybiniai veiksniai (esminiai įvykiai, su veiklos plėtra susijusi reklama, vadovybės požiūris spaudoje, žinomi nuobaudų skyrimo, veiklos apribojimo faktai ir pan.) gali paveikti numatytų naudotojų sprendimus.

LB priežiūros tarnyba svetainėje http://www.lb.lt/finansines_ataskaitos skelbia suminius kredito unijų finansinių ataskaitų lyginamuosius balanso duomenis, iš kurių matyti, kad kredito unijų 2013 m. gruodžio 31 d. balanse didžiausią turto (aktyvų) dalį sudaro suteiktos paskolos – 47,94 proc. (iš jų 46,73 proc. ilgalaikės) ir investicijos į vertybinius popierius – 30,11 proc. (iš jų 29,63 proc. ilgalaikės). Didžiausią balanso nuosavybės ir įsipareigojimų (pasyvas) dalį sudaro

indėliai – 87,12 proc. (iš jų 69,02 proc. terminuotieji). Formuojant audito strategiją, tokia rodiklių struktūra leidžia šiuos balanso straipsnius laikyti reikšmingo iškraipymo sritimis.

Vertinant kredito unijų pradinį reikšmingumą, auditoriui tikslinga rinktis tuos straipsnius, kurie geriausiai atspindi numatomų audito rezultatų vartotojų lūkesčius, pavyzdžiui, *Turto iš viso* (nes numatomi audito rezultatų vartotojai yra indėlininkai, kurie tikisi atgauti indėlius su palūkanomis ir pajininkai) ir *Įsipareigojimų iš viso* straipsnius (nes numatomi audito rezultatų vartotojai yra potencialūs paskolų gavėjai). Buvo minėta, kad pajininkai menkai domisi pelnu (dividendais), todėl nuosavybės rodiklis neatspindi numatomų audito rezultatų vartotojų lūkesčių. Minėtų rodiklių vidutinės reikšmės nustatymas nėra teisingas pasirinkimas, jei kredito unija patiria nuostolių, nes dirbtinai sumažina reikšmingumo rodiklį. Straipsnio, pavyzdžiui, *Suteiktų paskolų, darbinio reikšmingumo (toleruotinos klaidos) koregavimo koeficiento į toleruotiną klaidą dydį* rekomenduotina nustatyti mažiausią iš nurodytų pasiūloje, taip išplečiant tikrinimo apimtį reikšmingo iškraipymo srityje. Pagal 2013 m. gruodžio 31 d. balanso turto (aktyvų) dalies duomenis matyti, kad turtas sudaro 2 144 212 tūkst. Lt, taigi jei taikoma 10 proc., toleruotina klaida sudarys 214 421 tūkst. Lt (70 proc. – 1 500 948 tūkst. Lt). Planuojant audito apimtį, toleruotinos klaidos rodiklis naudojamas apskaičiuoti būtiną tikrinti vienetų kiekį (kuo mažesnė toleruotinos klaidos suma, tuo daugiau vienetų tikrintina). Taip užtikrinama, kad didesnės rizikos srityse bus atrenkama ir patikrinama daugiau vienetų.

Auditoriui parengus bendrąją strategiją apimančią užduoties savybes, planuojant aprašytini ir pagrindiniai dalykai, t. y. supratimas apie įmonę ir jos aplinką, užduoties procesai ir galimi įrodymų šaltiniai, įskaitant reikšmingo iškraipymo sritis. Memorandume pateikiamos auditoriaus profesiniu sprendimu išskirtos ir įvertintos reikšmingo iškraipymo rizikos ir strategija joms valdyti, kad audito rizika būtų sumažinama iki priimtino lygio (užtikrinant 95 proc. ir didesnę audito patikimumą). Iš minėtų duomenų auditoriui lengviau nustatyti užduoties sąlygas, audito ataskaitų naudotojus ir jų poreikius, apsvarstyti kiekybiniams ir kokybiniams reikšmingumo rodikliams darančius įtaką veiksniai, personalo ir ekspertinio vertinimo sritis, įskaitant ekspertų įtraukimo pobūdį, mastą ir tinkamai suformuoti audito planą (programas).

2. Kredito unijos finansinių ataskaitų audito sutarties sudarymo specifika. Pagal 210-ojo tarptautinio audito standarto „Susitarimas dėl audito užduočių sąlygų“ 6–8 dalių reikalavimus apsvarstomos būtiniosios sąlygos. Norėdamas nustatyti, ar yra būtinos audito atlikimo sąlygos, auditorius turi:

a) Nustatyti, ar finansinėms ataskaitoms sudaryti numatyta taikyti finansinės atskaitomybės tvarka yra priimtina (žr. aiškinamąsias A2–A10 dalis).

b) Gauti iš vadovybės patvirtinimą, kad ji pripažįsta ir supranta savo pareigą parengti finansines ataskaitas ir teisingai pateikti (žr. aiškinamąsias A11–A15, A20 dalis), taikyti tokią vidaus kontrolės tvarką, kad parengtų finansines ataskaitas be reikšmingų iškraipymų dėl apgaulės ar klaidos (žr. aiškinamąsias A16–A19 dalis).

c) Susipažinti su visa vadovybei žinoma informacija ir gauti užtikrinimą, kad bus galima surinkti papildomus audito įrodymus, bendraujant su įmonėje dirbančiais asmenimis.

d) Prieš prisiimdamas audito užduotį ir ją vykdydamas, vertinti apimties (ir laiko) apribojimus, dėl kurių, jo nuomone, jam teks atsisakyti pareikšti nuomonę apie finansines ataskaitas.

KUĮ 32 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai kredito unijos balanse parodytas turtas yra mažesnis negu 10 milijonų litų, kredito unijoje renkama revizijos komisija (revizorius). Revizijos komisija (revizorius) kredito unijoje gali būti nerenkama (nerenkamas), jeigu kredito unijos

visuotinis narių susirinkimas priima sprendimą, kad kredito unijos auditą atliks audito įmonė, arba jeigu pagal šį įstatymą kredito unijos auditas yra privalomas. Skirtumas toks, kad revizijos paslaugų sutartį sudaro kredito unijos vadovas ir fizinis asmuo – revizorius, o finansinių ataskaitų audito sutartis sudaroma juridinių asmenų. Revizijos komisiją (revizorių) renka visuotinis narių susirinkimas kredito unijos įstatuose nustatytam, ne ilgesniam kaip ketverių metų, laikotarpiui.

Kai kredito unijos balanse parodytas turtas pasiekia 10 milijonų litų arba daugiau, kredito unijoje turi būti atliekamas nepriklausomas auditas KUI 53 straipsnyje nustatyta tvarka. KUI 53 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kredito unijos visuotinis narių susirinkimas renka audito įmonę einamųjų ir ne daugiau kaip dvejų ateinančių finansinių metų metinių finansinių ataskaitų rinkiniams patikrinti, o minėto straipsnio 3 dalyje – kad kredito unija iki einamųjų finansinių metų pirmojo pusmečio pabaigos privalo su kredito unijos visuotinio narių susirinkimo išrinkta audito įmone sudaryti sutartį dėl metinių finansinių ataskaitų rinkinių audito ir pateikti ją priežiūros institucijai. Vadinasi, vadovybė laiko neapriboja, t. y. kredito unijų audito finansinių ataskaitų audito laikas prasideda ataskaitinių metų liepos mėnesį ir baigiasi kitų metų vasario mėnesio viduryje.

Auditorius, prieš priimdamas užduotį svarsto, ar dėl vadovybės nustatytų audito apimties apribojimų jam teks atsisakyti pareikšti nuomonę apie finansines ataskaitas (jų dalis) ir nusprendžia, ar priimti tokią apribotą užduotį. Jau priėmęs užduotį auditorius svarsto, ar dėl vadovybės nustatyto audito apimties apribojimo galima surinkti pakankamai tinkamų audito įrodymų alternatyviomis procedūromis. 705-ojo tarptautinio audito standarto „Nuomonės modifikavimas nepriklausomo auditoriaus išvadoje“ aiškinamojoje A12 dalyje pateikta atveju, kai negalima surinkti pakankamai tinkamų audito įrodymų dėl vadovybės nustatyto audito apimties apribojimo, pavyzdžiui, vadovybė neleidžia auditoriui stebėti fizinio atsargų skaičiavimo ir (ar) neleidžia auditoriui pareikalauti, kad išorės šalis patvirtintų konkrečių sąskaitų likučius. Kai auditorius nusprendžia, kad būtina atsisakyti toliau tęsti auditą dėl apimties apribojimo, jis turi nustatyta tvarka informuoti Audito ir apskaitos tarnybą ir savininkus apie dalykus, susijusius su atsisakymu toliau tęsti užduotį (žr. aiškinamąją A15 dalį).

3. Audito ataskaitos reikalavimai, nustatyti KUI 53 straipsnio 1 dalyje išplečia audito apimtį, nes auditorius turi pateikti informaciją, ar kredito unija:

- 1) tiksliai ir kvalifikuotai įvertino turtą pagal Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktus;
- 2) atliko privalomus turto vertės patikslinimus ir nurašymus;
- 3) sudarė privalomą ir būtiną kapitalą, rezervus ir atidėjinius veiklos rizikai sumažinti;
- 4) laikosi Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytų kapitalo reikalavimų;
- 5) atitinka Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytus veiksmingo ir patikimo nuosavybės valdymo bei saugios ir patikimos veiklos reikalavimus;
- 6) turi tinkamas vidaus kontrolės ir informacinės sistemas.

Pirmieji trys reikalavimai susiję su apskaitiniais įvertinimais, kuriuos vertinti auditorius ne visada turi atitinkamos kompetencijos ir gebėjimų. Taikydamas 620-ojo tarptautinio audito standarto „Auditoriaus eksperto darbo naudojimas“ reikalavimus, auditorius turi apsvarstyti, ar reikės auditoriaus eksperto (vidaus ar išorės), ar galės pasitikėti kliento eksperto darbu (plačiau šios analizės 10 punkte). Auditorius, nusprendęs remtis auditoriaus eksperto nuomone, turi nustatyti auditoriaus eksperto kompetencijos ribas ir įvertinti jo objektyvumą, susipažinti su auditoriaus eksperto žinių sritimi, suplanuoti eksperto procedūrų pobūdį, atlikimo laiką ir apimtį, gebėti įvertinti auditoriaus eksperto darbą. Todėl, rengdamas bendrąją audito strategiją, auditorius

suplanuoja šias procedūras. Jei auditorius nusprendžia, kad auditoriaus išvadoje bus teikiama nuoroda į auditoriaus eksperto darbą, jis turi gauti eksperto sutikimą ir tinkamai įforminti sutartį. Tarptautinio kokybės kontrolės standarto (toliau – TKKS) 12 dalies f punkte (ir aiškinamojoje A12 dalyje) nustatyta, jei auditoriaus išorės ekspertas nėra užduoties grupės narys, jam nėra taikoma kokybės kontrolės politika ir procedūros.

Tuo atveju, jei auditorius pats turi atitinkamos kompetencijos ir gebėjimų įvertinti balanse parodytus apskaitinius įvertinimus (specialiuosius atidėjinius) ir paskolos vertės sumažėjimą, jis bendrojoje audito strategijoje turi numatyti pakankamai laiko tirti paskolų portfelio kokybę (ypač asocijuotų asmenų) ir nustatyti neapdraustąją paskolų dalį, t. y. užstato tipo tinkamumą (laidavimą, įkeitimą, garantiją ir pan.), užstato įvertinimo tipą (šalių susitarimu, turto įvertinimu ir pan.), už paskolas įkeisto turto perėmimą nustatytu laiku (V rizikos grupė, kai paskolos nurašytos 100 proc.). Susipažinęs su Kredito unijų paskolų vertinimo taisyklių 28 punkte nustatytais kiekvienai rizikos grupei taikomais nuostolingumo koeficientais, bendrojoje audito strategijoje auditorius numato vertinti, ar vadovybė taikė juos:

- ✓ II rizikos grupei – ne mažiau kaip 5 proc. neapdraustosios paskolos dalies,
- ✓ III rizikos grupei – ne mažiau kaip 25 proc. neapdraustosios paskolos dalies,
- ✓ IV rizikos grupei – ne mažiau kaip 50 proc. neapdraustosios paskolos dalies,
- ✓ V rizikos grupei – 100 proc. neapdraustosios paskolos dalies.

Audito metu auditorius vertina vadovybės taikytas prielaidas rizikos grupei nustatyti, nes paskolos vertės sumažėjimo (spec. atidėjinių) suma priklauso nuo pasirinkto procento (taisyklių 18 punktas. Paskolos vertės sumažėjimas apskaičiuojamas atsižvelgus į turimas užtikrinimo priemones ir paskolos rizikos grupę pagal šią formulę: *vertės sumažėjimas = neapdraustoji paskolos dalis x nuostolingumo koeficientas*).

Neapdraustoji paskolos dalis – tai užtikrinimo priemonėmis neapdrausta paskolos dalis (plačiau taisyklių 20 punktas. Skaičiuojant neapdraustąją paskolos dalį, pinigų srautams, gautiems realizavus užtikrinimo priemones, taikomi maksimalūs turto vertės koregavimo koeficientai pagal atskiras turto rūšis, pavyzdžiui, gyvenamosios paskirties nekilnojamajam turtui 80 proc., administracinės ir prekybos paskirties patalpoms, statiniams 70 proc. ir pan.). Jei konkrečios paskolos byloje trūksta dokumentų ar informacijos, dėl ko rizikos grupės pagrindimas kelia abejonių, tikėtina, kad auditorius vertins skeptiškiau ir specialiujų atidėjinių sumą, o jei nepakanka esminės informacijos – vertins kaip suplanuotų procedūrų apimties apribojimą. Taisyklių 9 punkte pateiktos paskolų, kai vertinama taisyklių III skyriuje išvardytų nuostolio įvykių įtaka, skirstymo į penkias grupes rekomendacijos, kuriomis remiantis turėtų būti suplanuotos audito procedūros.

Jei kredito unija rėmėsi savo ekspertų vertinimais ir tuo pagrindu parengė finansines ataskaitas, auditorius taiko 540-ąjį tarptautinį audito standartą „Apskaitinių įvertinimų, įskaitant tikrosios vertės apskaitinius įvertinimus, ir susijusios atskleistos informacijos auditas“, pagal kurį kredito unijų finansinių ataskaitų audito bendroji strategija apimtų apskaitinių įvertinimų pobūdį, rizikos vertinimo procedūras, reikšmingo iškraipymo rizikos nustatymą ir įvertinimą, audito atsakų į įvertintą reikšmingo iškraipymo riziką parinkimą, kad tolesnių pagrindinių procedūrų atlikimas leistų nustatyti vadovybės atliktų įvertinimų pagrįstumą, galimo vadovybės šališkumo požymius ir iškraipymus, atskleidžiamos informacijos ir rašytinių pareiškimų adekvatumą.

Ne menkesnis uždavinys yra tinkamai suplanuoti procedūras, kad būtų įvertintas auditoriaus eksperto darbas, ar pačiam auditoriui įvertinti vadovybės taikytas prielaidas ir metodus, kad būtų galima pagrįsti auditoriaus įvertinimą arba auditoriaus įvertinimų intervalą (žr. 540-ojo tarptautinio audito standarto aiškinamąją A35 dalį). Audito metu nustačius skirtumų, jie vertintini tiek kokybiniu, tiek nustatyto darbinio reikšmingumo aspektais, o formuojant bendrąją strategiją,

apskaičiuojamas reikšmingumas (toleruotinos klaidos lygis) finansinių ataskaitų ir sąskaitų grupių atžvilgiu pagal 320-ąjį tarptautinį audito standartą „Reikšmingumas planuojant ir atliekant auditą“. Šis rodiklis padeda iš anksto nustatyti sritis, kuriose gali būti didesnė reikšmingo iškraipymo rizika, ir bendrojoje kredito unijos audito strategijoje atsakingam auditoriui numatyti pakankamai laiko užduoties grupei vadovauti, jos darbo priežiūrai ir peržiūrai, ypač reikšmingo iškraipymo rizikos sričių.

Nustatant kredito unijos audito apimtį ir galimus apimties apribojimus, įtaką daro darbo su klientų bylomis pobūdis ir poreikis įsitikinti, ar buvo nustatyta tinkama rizikos grupė ir specialiųjų atidėjinių suma. Svarbiausios darbo su klientų bylomis pobūdį nulemiančios rizikos susijusios su vidaus tvarkos laikymusi ir bylų turiniu. Daugiausia dėmesio turi būti skiriama paskoloms vertinti, jų amortizuotai savikainai nustatyti. Kad surinktų patikimus įrodymus, auditorius turėtų suplanuoti procedūras už paskolas įkeisto turto vertei nustatyti, pasitelkdamas viešai prieinamus išorinius informacijos šaltinius ir rinkos tendencijas ir įsitikinti, ar unija atliko apskaitoje reikiamus įrašus. Bendroji strategija turėtų apimti bent tokias procedūras kaip stebėjimą, tikrinimą, kad patikimais istoriniais duomenimis būtų pagrįsti įrodymai, pavyzdžiui, ar paskolos vertė gali būti sumažėjusi (plačiau žr. taisyklių 8 straipsnį). Tuo tikslu renkama informacija apie nuostolingus įvykius, tokius kaip esminis paskolos sutarties sąlygų pažeidimas, periodinių paskolos įmokų (paskolos dalies arba palūkanų) nemokėjimas, skolininko finansinės būklės pablogėjimas dėl ekonominių arba teisinių priežasčių, kodėl skolininkui suteikta nuolaida, kurios kredito unija paprastai nebūtų suteikusi, pradėtas skolininko bankroto procesas ir pan.

LB priežiūros tarnybos patikrinimų rezultatai išryškino kai kurių kredito unijų problemas susigražinti paskolas, taip pat atskleidė ankstesnių metų neatsakingos skolinimo veiklos rezultatus ir nepakankamą dėmesį paskolų rizikai vertinti dar prieš paskolos suteikimą. Formuodamas kredito unijų finansinių ataskaitų audito bendrąją strategiją, auditorius turi įsitikinti, ar kredito unijos neapibrėžtieji įsipareigojimai vertinami atsižvelgiant į sandorio įvykdymo tikimybę pagal 19-ąjį verslo apskaitos standartą „Atidėjiniai, neapibrėžtieji įsipareigojimai ir turtas bei pobalansiniai įvykiai“ ir turėtų skirti atitinkamos patirties komandą paskolų užtikrinimo priemonėms vertinti. Vertinant juridinių (asocijuotų) ir fizinių asmenų grupių už paskolas įkeistą turtą, tikslinga atkreipti dėmesį į laidavimo (garantijos) suteikėjo ir paskolos gavėjo tapatybę, ar įkeistas turtas naudojamas pajamoms uždirbti, ar buvo įsigytas tik įkeitimo tikslais, o tikroji turto vertė ir vertė pagal Registrų centro duomenis reikšmingai skiriasi ir pan. Pobalansiniai įvykiai turi savybę pasireikšti nepriklausomai nuo kredito unijos vadovybės valios, todėl ne visi jie svarbūs planuojant auditą. Pavyzdžiui, iš turto vertintojo, kuris teikė paslaugas kredito unijai, atimta licencija bus svarbus faktas, nes kai jis vertino užstatus, galėjo būti piktnaudžiavimo (apgaulės) atveju, dėl ko, audito aspektu, gautinų sumų specialiųjų atidėjinių suma tampa aukštos rizikos sritimi. O toks įvykis, kaip vadovybės pasikeitimas, neturi tiesioginių sąsajų su kredito unijos finansinių ataskaitų iškraipymu, tačiau visada parodo veiklos riziką. Todėl, jei reikia, auditorius turėtų į planą įtraukti patikrinimą, ar turto vertintojai neturi galiojančių nuobaudų, tinkamo užtikrinimo priemonių sudėties atskleidimo vertinimą ir pan. Taisyklių 10.1 punkte nurodyta, kad esminis paskolos sutarties sąlygų pažeidimas – nemokamos periodinės paskolos įmokos (paskolos dalis arba palūkanos). Todėl formuojant bendrąją audito strategiją, specifinėms sritims planuotina aukštesnės kvalifikacijos ir labiau patyrusių darbuotojų grupė, kad būtų sunaudojama mažiau laiko, efektyviai pasinaudojama kompetencija ir gauti procedūrų rezultatai būtų patikimi.

Likę trys audito ataskaitos reikalavimai (pateikti informaciją, ar unija laikosi Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytų kapitalo reikalavimų, atitinka nustatytus veiksmingo ir patikimo nuosavybės valdymo bei saugios ir patikimos veiklos reikalavimus ir ar turi tinkamas vidaus

kontrolės ir informacinės sistemas) tiesiogiai susiję su kontrolės priemonių atitikties ir efektyvumo testavimu (315-ojo tarptautinio audito standarto „Reikšmingo iškraipymo rizikos nustatymas ir įvertinimas susipažįstant su įmone ir jos aplinka“ 12 ir aiškinamosiose A60–A65 dalyse pateiktos auditui svarbios kontrolės procedūros). Minėta, kad audito ataskaitos reikalavimai yra susiję ir su kredito unijos veiklos rizikai sumažinti skirtomis procedūromis, t. y. Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytų kapitalo reikalavimų laikymosi ir naujų įsigaliojusių diferencijuotų, riziką ribojančių rodiklių atitikimo³, Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytų veiksmingo ir patikimo nuosavybės valdymo, saugios ir patikimos veiklos reikalavimų patikrinimu, supratimu, ar naudojamos tinkamos vidaus kontrolės ir informacinės sistemos.

Kredito unijos veiklos vidaus kontrolės reikalavimai nustatyti Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme, KUI ir priežiūros institucijos teisės aktuose. Vertindamas KUI 53 straipsnio 1 dalyje nustatytus dalykus, auditorius turėtų išlikti skeptiškas, suprasti, kad egzistuoja įgimti kredito unijų vidaus kontrolės apribojimai (dėl sistemos nesupratimo ar sąmoningo nesilaikymo). Vertindamas reikšmingo iškraipymo riziką, auditorius atsižvelgia į kredito unijos vidaus kontrolės sistemą, kuri yra svarbi kredito unijos finansinėms ataskaitoms sudaryti ir teisingai jas pateikti, kad esamomis aplinkybėmis galėtų parinkti tinkamas audito procedūras, bet ne tam, kad pareikštų nuomonę apie kredito unijos vidaus kontrolės sistemos veiksmingumą⁴. 315-ojo tarptautinio audito standarto 12 dalyje nurodoma auditoriaus prievolė suprasti vidaus kontrolės svarbą auditui, o vidaus kontrolė apibūdinama kaip už valdymą atsakingų asmenų, vadovybės ir kitų darbuotojų suplanuotos, įdiegtos ir taikomos procedūros, kad būtų užtikrinama, kad bus pasiekta šių tikslų:

- ✓ kredito unijos finansinių ataskaitų patikimumo,
- ✓ veiklos efektyvumo ir veiksmingumo,
- ✓ taikomų įstatymų ir teisės aktų laikymosi.

265-asis tarptautinis audito standartas „Už valdymą atsakingų asmenų ir vadovybės informavimas apie vidaus kontrolės trūkumus“ nustato auditoriaus pareigą tinkamai informuoti už valdymą atsakingus asmenis ir vadovybę apie finansinių ataskaitų audito metu nustatytus vidaus kontrolės trūkumus. Reikšmingas vidaus kontrolės trūkumas – toks vidaus kontrolės trūkumas ar

³Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme nustatyti kredito unijų veiklos riziką ribojantys normatyvai, kuriuos privalo vykdyti visos Lietuvos kredito unijos. Normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodiką nustato Lietuvos bankas. Nustatyti šie veiklos riziką ribojantys normatyvai:

Kapitalo pakankamumo normatyvas – kredito unijos perskaičiuoto kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, turinčių požymių, kad bus įvykdyti, įvertintų pagal riziką, santykis:

- ✓ kredito unijų, kurių suteiktos paskolos asocijuotiesiems nariams, išskyrus paskolas, kurios suteiktos asociacijoms, profesinėms sąjungoms, religinėms bendruomenėms ir bendrijoms, sodininkų bendrijoms, daugiabučių namų savininkų bendrijoms (toliau – asocijuotieji nariai), sudaro iki 20 procentų (įskaitytinai) visų suteiktų paskolų, – ne mažesnis negu 13 procentų;
- ✓ kredito unijų, kurių suteiktos paskolos asocijuotiesiems nariams sudaro nuo 20 iki 40 procentų (įskaitytinai) visų suteiktų paskolų, – ne mažesnis negu 18 procentų;
- ✓ kredito unijų, kurių suteiktos paskolos asocijuotiesiems nariams sudaro daugiau kaip 40 procentų visų suteiktų paskolų, – iki 2013 m. gruodžio 31 d. ne mažesnis negu 20 procentų, o nuo 2014 m. sausio 1 d. – ne mažesnis negu 25 procentai.

Likvidumo normatyvas – kredito unijos likvidžiojo turto santykis su kredito unijos einamaisiais įsipareigojimais:

- ✓ kredito unijų, kurių turtas neviršija 15 mln. litų arba metinis indėlių augimas sudaro iki 15 procentų (įskaitytinai), – ne mažesnis negu 30 procentų;
- ✓ kredito unijų, kurių turtas viršija 15 mln. litų ir metinis indėlių augimas sudaro nuo 15 iki 25 procentų (įskaitytinai), – ne mažesnis negu 40 procentų;
- ✓ kredito unijų, kurių turtas viršija 15 mln. litų ir metinis indėlių augimas sudaro nuo 25 iki 50 procentų (įskaitytinai), – ne mažesnis negu 50 procentų;
- ✓ kredito unijų, kurių turtas viršija 15 mln. litų ir metinis indėlių augimas didesnis negu 50 procentų, – ne mažesnis negu 60 procentų.

Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas – paskolos suma vienam skolininkui neturi viršyti mažesniojo iš šių dydžių: 25 procentų kredito unijos perskaičiuoto kapitalo ar 500 000 litų.

Didžiausios atvirosios pozicijos užsienio valiuta normatyvas – bendrosios atvirosios valiutos pozicijos (išskyrus eurus) ir kredito unijos perskaičiuoto kapitalo santykis, ne didesnis kaip 25 procentai, bei vienos valiutos (išskyrus eurus) atvirosios pozicijos ir kredito unijos perskaičiuoto kapitalo santykis, ne didesnis kaip 15 procentų kredito unijos perskaičiuoto kapitalo.

⁴Tais atvejais, kai auditorius, atlikęs finansinių ataskaitų auditą, taip pat turi pareikšti nuomonę apie vidaus kontrolės efektyvumą, šis sakinytis turėtų skambėti taip: „Vertindamas šią riziką, auditorius atsižvelgė į įmonės vidaus kontrolės sistemą, kuri yra svarbi įmonės finansinėms ataskaitoms sudaryti ir teisingai jas pateikti, kad galėtų parinkti esamomis aplinkybėmis tinkamas audito procedūras“.

keli trūkumai, kurie, remiantis profesiniu auditoriaus sprendimu, yra labai svarbūs, kad būtų verti už valdymą atsakingų asmenų dėmesio (žr. aiškinamąją A5 dalį). Todėl formuojant bendrąją audito strategiją, šias 3 sritis auditorius turėtų vertinti skeptiškiau, kad galėtų nuspręsti, ar vidaus kontrolės trūkumas pasireiškia:

1) kai kontrolė yra suplanuota, įgyvendinta ir vykdoma, bet ji neužtikrina, kad laiku bus nustatyti ir ištaisyti finansinių ataskaitų iškraipymai ar jiems užkirstas kelias;

2) kai nėra reikalingos kontrolės finansinių ataskaitų iškraipymams laiku nustatyti ir ištaisyti ar užkirsti jiems kelią;

3) kai tai yra reikšmingas vidaus kontrolės trūkumas.

Rengdamas audito ataskaitą, išorės auditorius turės nurodyti atliktų procedūrų pobūdį, apimtį ir pateikti informaciją apie nustatytus trūkumus (plačiau šios analizės 9 punkte).

4. Auditorius nustato, kokią įtaką unijų vidaus kontrolei daro vidaus auditoriaus funkcija. Vidaus kontrolė kredito unijoje – tai nuolatinis procesas, turintis užtikrinti, kad kredito unijos valdymas būtų veiksmingas ir atitiktų veiklos strategiją, kad būtų laikomasi teisės aktų ir kredito unijos vidaus dokumentų (strategijos, politikos, vidaus tvarkos, nuostatų ir taisyklių) reikalavimų, kad būtų įdiegtos priemonės, kurios užtikrintų veiksmingą nuostolių, atsirandančių dėl klaidų, vagysčių, apgaulės ir dokumentų klastojimo, vidaus dokumentų reikalavimų nesilaikymo, nustatymą, prevenciją, sumažinimą ir pašalinimą, nuolatinę kredito unijos pelningumo (planuojamo ir faktinio), turto kokybės kontrolę, galimybes kredito unijos darbuotojams nustatyti, įvertinti, stebėti ir kontroliuoti riziką, su kuria jie susiduria vykdydami priskirtas funkcijas, tinkamai įvertinti kredito unijos klientus ir naudos gavėjo tapatybę, t. y. užtikrinti principo „Pažink savo klientą“ įgyvendinimą, kredito unijos finansinių operacijų atlikimo ir jų įtraukimo į buhalterinę apskaitą (toliau – apskaita) teisingumą, kad teisinga finansinė informacija būtų parengta ir pateikta laiku. Vidaus auditoriai⁵:

1) nagrinėja vidaus kontrolės sistemos struktūrą, veiksmus, metodus, procedūras ir pasirinktas priemones;

2) atlieka nepriklausomą vidaus kontrolės sistemos veiksmingumo vertinimą;

3) teikia stebėtojų tarybai ir valdybai rekomendacijas, kaip valdyti rizikas, tobulinti kontrolės ir vadovavimo procesus;

4) reguliariai, ne rečiau kaip kartą per metus, kredito unijos stebėtojų tarybai teikia ataskaitas apie vidaus kontrolės sistemos būklę ir trūkumus;

5) atlieka pakartotines patikras ir stebi, kaip įgyvendinamos gairės dėl vidaus kontrolės sistemos veiksmingumo didinimo.

Vykdoma vidaus audito funkcija daro tiesioginę įtaką vidaus kontrolei ir audito apimčiai. Auditorius turi suplanuoti ir atlikti procedūras pagal 610-ąjį tarptautinį audito standartą „Vidaus auditorių darbo naudojimas“, o sprenddamas, ar ir kiek išorės auditorius gali pasinaudoti vidaus auditoriaus darbu, vertinti jo darbo tinkamumą audito tikslams, atsižvelgti į vidaus auditoriaus nepriklausomumą, patirtį, darbų pobūdį, jų atlikimo laiką ir rekomendacijų įgyvendinimą. Tačiau 610-asis tarptautinis audito standartas „Vidaus auditorių darbo naudojimas“ (žr. aiškinamąją A3 ir 3 dalis) nurodo, kad vidaus audito tikslai gali būti labai įvairūs ir priklausyti nuo įmonės dydžio, struktūros, vadovybės ir už valdymą atsakingų asmenų reikalavimų. Vidaus audito funkcija gali

⁵Lietuvos banko valdybos 2014 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 03-25 patvirtintų „Kredito unijų vidaus kontrolės ir rizikos valdymo organizavimo nuostatų“ 3 ir 9 dalys.

apimti vieną ar daugiau toliau nurodytų veiklos rūšių: vidaus kontrolės stebėseną, finansinės ir veiklos informacijos tikrinimą, veiklos vertinimą ekonomiškumo, veiksmingumo ir efektyvumo aspektais, įskaitant nefinansinę veiklą, įstatymų ir teisės aktų laikymosi atitiktį, rizikos valdymą. Tuo tarpu kredito unijos vidaus auditoriui, be anksčiau minėtų funkcijų atliekant vidaus auditą, gali būti nustatyta vertinti, kaip valdymo procese įgyvendinami tikslai, susiję su etika ir vertybėmis, vadovavimu ir atskaitomybe, atitinkamų kredito unijos padalinių informavimu apie riziką ir kontrolę, už valdymą atsakingų asmenų, išorės ir vidaus auditorių bendravimo efektyvumu. Taikant procedūras pagal šį audito standartą, audito apimtį didina tai, kad išorės auditoriui gali prireikti peržiūrėti vidaus audito atliktą reikšmingo iškraipymo rizikos vertinimą. Tokios audito procedūros gali būti: vidaus auditorių tikrintų vienetų patikrinimas, kitų panašių vienetų patikrinimas ir vidaus auditorių atliekamų procedūrų stebėseną. Išorės audito procedūrų, susijusių su konkrečiu vidaus auditorių darbu, pobūdis, atlikimo laikas ir apimtis priklauso nuo išorės auditoriaus atlikto reikšmingo iškraipymo rizikos įvertinimo. Atitinkamai tai gali turėti įtakos išorės auditoriaus išvadai dėl atlikto vidaus audito darbo reikšmės auditui. Vadinasi, konkretaus vidaus auditorių darbo naudojimas (žr. aiškinamąją A6 ir 11 dalis), priklauso nuo vidaus audito nepriklausomumo, patirties ir konkretaus vidaus auditorių darbo įvertinimo, žinant, kad vidaus audito tarnybos atliekamas rizikos valdymo, kontrolės ir vadovavimo procesų vertinimas negali pakeisti vidaus kontrolės sistemos.

Pagal šio standarto A2 dalies aiškinimą „išorės auditorius gali nuspręsti nesinaudoti vidaus auditorių darbu ir nekeisti išorės auditoriaus procedūrų pobūdžio, atlikimo laiko ir apimties“ (plačiau šios analizės 9 punkte). Jei išorės auditorius nusprendžia nesinaudoti vidaus auditoriaus darbu, turi pats parengti bendrąją audito strategiją ir audito planą, kad galėtų audito ataskaitoje pateikti informaciją, ar unija turi tinkamas vidaus kontrolės ir informacines sistemas, pavyzdžiui, ar įdiegtos ir įvertintos IT sistemų kontrolės ir saugumo užtikrinimo priemonės pagal ISO 27001, ISO 27002, COBIT ir ITIL⁶, ir LB nustatytus reikalavimus. Audito plane numato vidaus kontrolės testavimo procedūras, jų apimtį, laiką, surenka įrodymus, padaro apibendrinamąsias išvadas ir pateikia informaciją vadovybei apie reikšmingus vidaus kontrolės trūkumus.

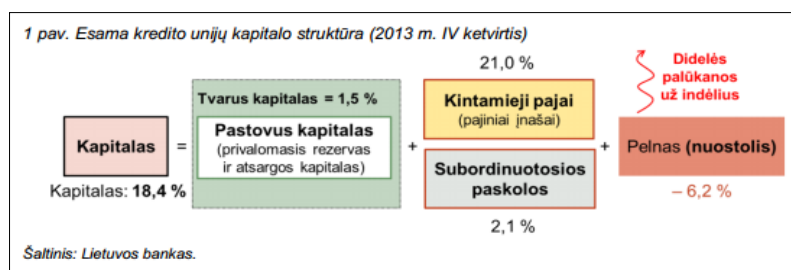
5. Atliekant finansinių ataskaitų auditą pagal 250-ojo tarptautinio audito standarto „Įstatymų ir teisės aktų įvertinimas, atliekant finansinių ataskaitų auditą“ reikalavimus, auditorius surenka visus įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus, kuriais privalo vadovautis kredito unijos sudarydamos finansines ataskaitas. Pagal KUI 51 straipsnį kredito unija buhalterinę apskaitą privalo tvarkyti vadovaudamasi Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais, taip pat kredito unijos pasirinkta apskaitos politika. Galiojantis 43 VAS nustato kredito unijų apskaitos, finansinių ataskaitų rinkinio sudėties ir finansinių ataskaitų turinio reikalavimus. Finansinių ataskaitų rinkinį (skirtingai nuo uždaryjū akcinių bendrovių) sudaro 3 finansinės ataskaitos: balansas (sudarytas likvidumo blogėjimo tvarka), pelno (nuostolių) ataskaita ir aiškinamasis raštas, kuriame atskleidžiama pinigų srautų ir nuosavo kapitalo informacija. Kartu su teisės aktais, taikomais buhalterinei apskaitai tvarkyti ir finansinėms ataskaitoms rengti, kredito unijos vadovaujasi unijų veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, kuriuos galima rasti https://www.lb.lt/kredito_ir_mokejimo_istaigu_veikla_reglamentuojantys_teises_aktai. Vadinasi, audito apimtis gali didėti dėl poreikio per ribotą audito laiką išanalizuoti kredito unijų apskaitą

⁶ ITIL (angl. Information Technology Infrastructure Library) – verslo valdymo teorija, orientuota į darbo optimizavimą ir kokybės užtikrinimą įmonėse. COBIT 5 buvo išleistas 2012 m. (angl. Control Objectives for Information and Related Technology) yra sistema, kurią sukūrė ISACA (angl. Information Systems Audit and Control Association), skirta informacinių technologijų (IT) valdymui.

reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus ir vidaus taisykles. Pagal kredito unijų įstatymo 52 straipsnio 4 dalies 1 punktą išorės auditoriui nustatytas ne ilgesnis kaip 3 mėnesių terminas nuo finansinių metų pabaigos auditoriaus išvadai pateikti. Kredito unija LB priežiūros tarnybai ne vėliau kaip 15 dienų iki visuotinio susirinkimo turi pateikti audituotas finansines ataskaitas ir pelno paskirstymo projektą. Todėl siekiant tinkamai suformuoti kredito unijų finansinių ataskaitų audito bendrąją strategiją, dalį procedūrų auditorius turi planuoti tarpiniu laikotarpiu, kad išskirtų atskirus įstatymų, kitų teisės aktų ir vidaus taisyklių punktus, darančius tiesioginę įtaką finansinėms ataskaitoms ar veiklai, įvertintų galimų teisės aktų nesilaikymo atvejų pasireiškimo tikimybę ir reikšmingo iškraipymo įtaką (mastą) kaip reikalaujama pagal 250-ojo tarptautinio audito standarto 14 dalį. Šio standarto 14 dalyje (dar žr. aiškinamąją A9 dalį) pateikiamos nuorodos į tuos įstatymus ir teisės aktus, kurie daro esminę įtaką veiklai (kaip apibūdinta 6 dalies b punkte) pažymima, kad auditoriui gali prireikti ypač daug dėmesio skirti detaliam įstatymų ir teisės aktų analizei, nes tam tikri jų nesilaikymo atvejai daro esminę įtaką kredito unijos veiklai (gali tekti nutraukti veiklą arba gali kilti abejonių dėl kredito unijos veiklos tęstinumo). Pavyzdžiui, tokių padarinių gali kilti, jei nesilaikoma licencijos ar kitų teisinių veiklos vykdymo (pavyzdžiui, nesilaikoma kapitalo ar investavimo) reikalavimų.

250-ojo tarptautinio audito standarto aiškinamojoje A8 dalyje paaiškinta, kad tam tikri įstatymai ir teisės aktai yra plačiai taikomi ir yra labai svarbūs kredito unijos finansinėms ataskaitoms (kaip apibūdinta 6 dalies a punkte), todėl kai kurios šių įstatymų ir teisės aktų nuostatos gali būti tiesiogiai taikomos finansinių ataskaitų atskirų straipsnių duomenims (pavyzdžiui, atidėjinių apskaitai), o kitos – finansinėms ataskaitoms kaip visumai (pavyzdžiui, privalomos ataskaitos, sudarančios visą finansinių ataskaitų rinkinį). Šio standarto 13 dalyje nustatytas reikalavimas auditoriui ne tik remiantis teisės aktais išskirti teisės aktų nesilaikymo rizikas, įvertinti jų lygį, bet ir surinkti pakankamai tinkamų audito įrodymų, kad būtų nustatytos su baudomis, bylomis susijusios sąnaudų ir įsipareigojimų sumos, kurios turi būti parodomos ir atskleidžiamos finansinėse ataskaitose.

Kaip vieną svarbiausių problemų kredito unijose Lietuvos bankas nurodo moralinę riziką, kai kredito unijų indėlininkai (ir pajininkai) nesidomi kredito unijų patikimumu. Kadangi galioja palankios indėlių draudimo sąlygos, todėl kredito unijos bankroto atveju jie nukenčia mažiausiai (prarandamas tik pajinis įnašas, jei indėlis neviršija draudžiamos 345 280 litų sumos). Taikydamos įvairias klaidinančias rinkodaros programas ir siūlydamos dideles palūkanas už indėlius, kredito unijos pritraukė naujų narių (indėlininkų), kurie buvo suinteresuoti iš kredito unijos gaunama asmenine nauda (didesnėmis palūkanomis, nepatikimu užstatu paremtomis paskolomis), tačiau beveik nesirūpino sėkminga kredito unijos veikla (1 pav.), nedalyvavo kredito unijų valdymo

procesu ir neprisidėjo prie nuostolingai dirbančių kredito unijų finansinės būklės pagerinimo. Kaip matyti iš bankrutavusių kredito unijų pavyzdžių, jų vadovai, paskolų komitetai, vadybininkai prisidėjo

prie neatsakingo skolinimo. Blogėjantys kredito unijų paskolų portfelio kokybės rodikliai, ką rodo LB patikrinimų rezultatai, kelia susirūpinimą dėl kai kurių kredito unijų galimybes susigrąžinti paskolas, taip pat atskleidžia tiek ankstesnių metų neatsakingo skolinimo veiklos rezultatus, tiek skiriamą nepakankamą dėmesį paskolų rizikai vertinti dar prieš suteikiant paskolą.

Šiomet ypatingą dėmesį Lietuvos bankas skiria kredito unijų konkurencingumui padidinti, jų tvaraus kapitalo kūrimui. LB valdyba 2013 m. kovo 19 d. patvirtino Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatus, kuriuose vartojimo kredito teikėjams draudžiama skatinti neatsakingą skolinimąsi. LB priežiūros tarnybos direktoriaus 2012 m. rugsėjo 5 d. sprendimu Nr. 241-75 patvirtintos Finansinių paslaugų reklamos gairės ir jų vėlesnis papildymas padės įvertinti, ar vartojimo kredito reklama yra tinkama, t. y. ar nepažeidžia draudimo skatinti neatsakingą skolinimąsi.

6. Siekiant suprasti kredito unijos veiklą ir jos aplinką, išorės auditoriui svarbu atsižvelgti į visą viešai prieinamą informaciją. Pagal 315-ojo tarptautinio audito standarto 11 dalį auditorius turi turėti žinių apie:

a) Finansų sektoriaus reglamentavimą ir kitus išorės veiksnius, įskaitant taikomą apskaitos ir finansinių ataskaitų parengimo tvarką (žr. aiškinamąsias A24–A29 dalis).

b) Kredito unijos struktūrą, veiklą, nuosavybės ir valdymo struktūrą, kredito unijos daromų ir planuojamų daryti investicijų, įskaitant investicijas į specialiosios paskirties įmones, rūšis, kredito unijos finansavimą, kad išsiaiškintų, kokių ūkinių operacijų grupių, sąskaitų likučių ir atskleidžiamos informacijos duomenys gali būti iškraipyti (žr. aiškinamąsias A30–A34 dalis).

c) Kredito unijos pasirinktus ir taikomus apskaitos metodus ir jų keitimo priežastis. Auditorius turi įvertinti kredito unijos apskaitos metodus, jų tinkamumą jos veiklos pobūdžiui ir jų atitikimą ūkio šakoje taikytiniams (žr. aiškinamąją A35 dalį).

d) Kredito unijos tikslus, strategiją ir susijusią verslo riziką, dėl kurios gali atsirasti finansinių ataskaitų reikšmingo iškraipymo rizika (žr. aiškinamąsias A36–A42 dalis).

e) Kredito unijos finansinių rezultatų vertinimo ir peržiūros politiką (žr. aiškinamąsias A43–A48 dalis).

315-ojo tarptautinio audito standarto 28 dalyje nurodyta, kad spręsdamas, kuri rizika yra reikšminga, auditorius turi įvertinti bent jau šiuos veiksnius:

a) Ar rizika yra susijusi su apgaule.

b) Ar rizika yra susijusi su dabartiniiais svarbiais ekonomikos, apskaitos ir kitais įvykiais ir todėl ji reikalauja ypatingo dėmesio.

c) Ūkinių operacijų sudėtingumą.

d) Ar rizika yra susijusi su reikšmingais sandoriais su susijusiomis šalimis.

e) Su rizika susijusios finansinės informacijos vertinimo subjektyvumo lygį, ypač vertinimo, kuriam būdingas didelis neapibrėžtumas.

f) Ar rizika yra susijusi su reikšmingais sandoriais, kurie nebūdingi įprastai kredito unijos veiklai arba dėl kitų priežasčių atrodo neįprasti (žr. aiškinamąsias A119–A123 dalis).

Formuojant bendrąją kredito unijos finansinių ataskaitų audito strategiją, planuotinos specialios procedūros ataskaitiniais metais išduotoms paskoloms vertinti, kurias atliekant tikrinami visi susiję dokumentai nuo paskolos sąlygų nustatymo iki einamųjų mokėjimo grafikų laikymosi, kad būtų atskleisti visų valdymo lygių apgaulės požymiai, kurių poveikis yra ypač reikšmingas. Ką reikia numatyti bendrojoje audito strategijoje vertinant apgaulės požymius, rekomendacijos pateiktos 240-ojo tarptautinio audito standarto „Auditoriaus atsakomybė dėl apgaulės, atliekant finansinių ataskaitų auditą“ 2 ir 3 dalyse, šio standarto prieduose.

550-ajame tarptautiniame audito standarte „Susijusios šalys“ plačiau paaiškinta, kaip 315-asis, 330-asis ir 240-asis tarptautiniai audito standartai turi būti taikomi esant reikšmingo iškraipymo, siejamo su susijusių šalių santykiais ir sandoriais, rizikai. Šio standarto 13 dalyje nustatyta, kad auditorius turi vadovybei pateikti paklausimus dėl:

a) su kredito unija susijusių šalių tapatybės, įskaitant pokyčius, palyginti su praėjusiu laikotarpiu (žr. aiškinamąsias A11–A14 dalis);

b) šių susijusių šalių santykių esmės;

c) to, ar įmonė turėjo sandorius su šiomis susijusiomis šalimis per laikotarpį, kurio finansinių ataskaitų auditas atliekamas, ir, jei taip, kokios yra šių sandorių rūšys ir tikslai.

Formuojant bendrąją kredito unijos finansinių ataskaitų audito strategiją, auditoriaus planuotinos ankščiau išvardytos paklausimo procedūros ir procedūros, kad būtų peržiūrėti banko ir kiti teisiniai patvirtinimai, akcininkų ir už valdymą atsakingų asmenų susirinkimų protokolai ir kiti įrašai ar dokumentai, kuriuos, atsižvelgdamas į situaciją, auditorius mano būtina patikrinti. Be to, auditorius turi atlikti kitas tinkamas rizikos vertinimo procedūras, kad suprastų kontrolės priemones, jei tokių yra (žr. 14 ir aiškinamąsias A15–A20 dalis), o procedūrų rezultatus dokumentuoti. Auditoriaus išskirtos rizikos siejamos su kredito unijos taikomomis kontrolės priemonėmis, kad auditorius galėtų nuspręsti, ar priemonės visiškai užtikrina, kad rizikos nepasireikštų. Jei kredito unijos taikomų kontrolės priemonių nepakanka rizikai sumažinti iki priimtino lygio, tada audito plane auditorius turi numatyti, kaip sumažinti susijusių šalių neaptikimo riziką, t. y. numatyti taikytinų detalių, analitinių procedūrų ir kontrolės testų pobūdį (apimtį, laiką).

7. Dalis kredito unijų ir šiuo metu vykdo savo misiją – jų veikla pagrįsta kooperatiniais pagrindais, klientai aptarnaujami regioniniu principu. Kredito unijos pradėtos steigti vadovaujantis bendruomenės principu kaip savanoriškais pagrindais privačių asmenų įkurtos finansų įstaigos, telkiančios savo narių pinigines lėšas narių ūkiniams ir socialiniams poreikiams tenkinti. Kaip skelbiama CKU apžvalgoje⁷, kai kurios kredito unijos (dažniausiai įsisteigusios didžiuosiuose miestuose), pasirinkusios agresyvią veiklos strategiją, tolsta nuo klasikinio kooperacijos pagrindais grįsto kredito unijos veiklos modelio. KUI 4 straipsnio 1 dalis nustato, kad kredito unija privalo teikti licencinę finansinę paslaugą – indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimą iš neprofesionalių rinkos dalyvių. Vadovaudamasi straipsnio 2 dalimi, kredito unija turi teisę teikti kitas licencines paslaugas: mokėjimo paslaugas, valiutos keitimą (grynais pinigais), leisti elektroninius pinigus. KUI 4 straipsnio 3 dalis nustato, kad kredito unija gali teikti ir nelicencines paslaugas, pavyzdžiui, skolinimo (įskaitant hipotekines paskolas) ir kt. Šias finansines paslaugas unijos gali teikti savo nariams ir asocijuotiems nariams (toliau – nariai), kredito unijų asociacijoms, kitoms kredito unijoms, Centrinei kredito unijai. Vadinasi, LB priežiūros tarnybai atėmus kredito unijos licenciją, ji negali teikti licencinių paslaugų. Bendradarbiaudama su išorės auditoriais, LB priežiūros tarnyba teikia inspektavimo ataskaitas, organizuoja susitikimus su kredito unijos vadovybe. Formuodamas bendrąją audito strategiją, auditorius atsižvelgia į LB priežiūros tarnybos svetainėje skelbiamą informaciją apie nustatytus trūkumus. Auditorius, išnagrinėjęs inspektavimo rezultatus, suplanuoja susitikimų su LB ir kredito unijų atstovais susitikimų datas, svarstytinus klausimus. Konkrečios kredito unijos atveju surinktos informacijos pagrindu rengiama rizikingų sričių apžvalga ir numatomi auditoriaus atsakai, kad būtų sumažinta neaptikimo rizika iki priimtino lygio.

9. Sprendimo dėl bendrosios audito strategijos turinio priėmimas yra išorės auditoriaus pareiga. Kadangi atlikęs kredito unijos auditą auditorius privalo rengti audito ataskaitą, jis susiduria su klausimu, ar išorės auditorius turi įgaliojimus teikti rekomendacijas dėl vidaus kontrolės trūkumų, nes už vidaus kontrolės sukūrimą ir palaikymą kredito unijoje atsakinga vadovybė, o už

⁷ Centrinės kredito unijos svetainėje http://www.lb.lt/kredito_uniju_ir_lietuvos_centrines_kredito_unijos_veikla_2013_m_iii_ketvirti

rekomendacijų teikimą – vidaus auditorius (plačiau paaiškinta šios analizės 4 punkte). Audito ataskaitos bendruosius reikalavimus nustato kompetentingos institucijos (plačiau žr. <http://www.lar.lt/new/page.php?112>), specialiuosius – KUI 53 straipsnio 1 dalis. Bendrieji reikalavimai audito ataskaitai patvirtinti Lietuvos auditorių rūmų prezidiumo 2009 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 22.2.5, kurio įžanginėje dalyje apibūdinama audito apimtis, įvertinus vidaus kontrolės sukūrimą ir palaikymą: „Audito ataskaitoje yra pateikti tik tie reikšmingi dalykai, kuriuos pastebėjome audito metu, ir aptariami audito metu nustatyti valdymui ar priežiūrai svarbūs dalykai. Planuojant ir atliekant finansinių ataskaitų auditą nėra siekiama nustatyti visus valdymui ar priežiūrai svarbius dalykus, todėl audito metu paprastai nenustatomi visi tokie dalykai“. Audito ataskaitos dalyje „Vidaus kontrolė“ yra reikalavimas auditoriui pateikti pastabas vadovybei apie vidaus kontrolę, įskaitant naudojamą informacines sistemas, vidaus audito, rizikų valdymo procedūras. Vadinasi, vidaus kontrolės procedūrų testavimas turi būti suplanuotas labai atsakingai.

315-ajame tarptautiniame audito standarte „Reikšmingo iškraipymo rizikos nustatymas ir įvertinimas susipažįstant su įmone ir jos aplinka“ nurodyta, kaip vidaus auditorių žinios ir patirtis gali papildyti išorės auditoriaus įgytą supratimą apie įmonę ir jos aplinką bei padėti nustatyti ir įvertinti reikšmingo iškraipymo riziką. Šio standarto A116 dalyje paaiškinta, kaip veiksmingai bendraudami vidaus ir išorės auditoriai gali sukurti aplinką, kurioje išorės auditorius galėtų būti informuotas apie reikšmingus dalykus, galinčius daryti įtaką išorės auditoriaus darbui. 610-ajame tarptautiniame audito standarte nėra nuorodų, kad išorės auditorius turi naudoti vidaus audito darbą, keisti procedūras, kurias išorės auditorius privalo atlikti tiesiogiai, pobūdį arba laiką, arba sumažinti jų apimtį. Be to, 610-ojo tarptautinio audito standarto reikalavimai netaikomi kredito unijai, kurioje yra vidaus audito padalinys, jei:

- a) vidaus audito veikla nesusijusi su išorės auditu;
- b) išorės auditorius nesitiki surinkti audito įrodymus iš vidaus audito veiklos.

Vadinasi, bendrojoje audito strategijoje turi būti pažymėta, ar bus remiamasi vidaus auditoriaus darbu, jei ne – tai kokios apimties ir pobūdžio procedūras tikslinga atlikti ir kada, kad audito ataskaitos dalyje „Audito apimtis“ valdymui ar priežiūrai būtų pateikta informacija tiek apie audito standartus, kuriais auditorius vadovavosi atlikdamas finansinių ataskaitų auditą, tiek apie kitus tikrinamojo pobūdžio atliktus darbus, kaip nustatyta specialiuose KUI 53 straipsnio 1 dalies reikalavimuose.

Tais atvejais, kai dėl kliento pobūdžio rengti audito ataskaitą neprivaloma, auditorius gali teikti laišką vadovybei, kuriame išdėsto rekomendacijas.

10. KUI 22 straipsnio 2 dalies 6 punkte nustatyta, kad visuotinis narių susirinkimas gali nustatyti lėšų, kurias galima skirti finansinių ataskaitų eksperto darbui apmokėti, limitą. Auditorius remiasi kliento samdyto eksperto darbu, jei pati audito įmonė neturi reikiamos kvalifikacijos vidaus ar išorės išteklių. Tai yra labai svarbi sąlyga auditoriui formuojant bendrąją audito strategiją, nes kredito unijoms, valdančioms daugiau kaip 50 tūkst. Lt turto, įvedamas reikalavimas samdyti kvalifikuotą rizikos valdymo specialistą (bet ne ekspertą). Kredito unijos vadybininkai, vidaus auditorius, paskolų komitetas, buhalteris – tai personalas, kuris LB priežiūros tarnybai kas ketvirtį teikiamoje ataskaitoje (7011 forma) nurodo kredito unijos paskolų vertės pokyčių rezultatus (žr. taisyklių 33 punktą), o riziką ribojančius rodiklius – kitoje nustatytos formos ataskaitoje.

Vadinasi, siekdamas šių ataskaitų duomenis laikyti audito įrodymais (vadovybės pareiškimais), bendrojoje audito strategijoje auditorius privalo numatyti procedūras suformuotoms skolininkų byloms patikrinti, kad įsitikintų, ar vadovybės priimti sprendimai dėl nuostolingos paskolos pagrįsti (žr. nuostatų 37 punktą), t. y. ar kredito unija turi nuostolio įvykio ir rizikos grupės pagrindimą

įrodančius dokumentus, neapdraustosios paskolos dalies ir vertės sumažėjimo skaičiavimą ir pan. Bendrojoje audito strategijoje auditorius numato konkrečius šių procedūrų atlikėjus (ekspertus) ir apibrėžia užduočiai atlikti reikalingų išteklių pobūdį, laiką ir apimtį. Suprantama, laikydamasis 620-ojo tarptautinio audito standarto, auditorius vertina eksperto objektyvumą, nepriklausomumą ir galimybę remtis jo darbu. Eksperto kompetencija, gebėjimai ir objektyvumas yra veiksniai, nuo kurių daugiausia priklauso jo darbo tinkamumas išorės auditoriaus tikslams pasiekti. Kad šiuos veiksnius įvertintų, auditorius turi numatyti eksperto srities žinių įgijimo ir jo darbo vertinimo procedūras pagal 620-ojo tarptautinio audito standarto aiškinamąją A6 dalį, kurioje nurodyta, kad užduoties partneris privalo įsitikinti, kad užduoties grupė ir bet kurie užduoties grupei nepriklausantys auditoriaus ekspertai kartu turi tinkamą kompetenciją ir gebėjimų audito užduočiai atlikti. Tai sukuria papildomas rizikas, kurias auditorius turi įtraukti į bendrąją audito strategiją.

Kredito unijos paskolų vertinimo taisyklės gali būti keičiamos ne dažniau kaip kartą per finansinius metus (finansinių metų pradžioje) arba vykdant Lietuvos banko pateiktus nurodymus šalinti teisės aktų pažeidimus ir (ar) veiklos trūkumus. Jeigu dėl objektyvių priežasčių šios taisyklės keičiamos kitais atvejais, būtinas Lietuvos banko pritarimas. Jei kredito unija taisyklės pakeičia, auditorius suplanuoja procedūras, kad įsitikintų, kokią įtaką pakeitimai daro kredito unijos finansinei būklei, veiklos rezultatams ir jų palyginimui.

Rengiant kredito unijos bendrąją audito strategiją svarbiausi veiksmai yra: nustatyti užduoties ypatybes, kurios apibrėžia jos apimtį, užduoties tikslus, kad būtų galima planuoti audito laiką ir reikiamo informavimo pobūdį, apsvarstyti veiksnius, kurie yra svarbūs nukreipiant užduoties grupės pastangas, parengiamųjų užduoties darbų rezultatus, apsvarstyti informaciją, gautą užduoties partneriui vykdant kitas užduotis šioje įmonėje, kurios gali būti svarbios, ir įvertinti išteklių, reikalingų užduočiai atlikti, pobūdį, skyrimo laiką ir apimtį (žr. 300-ojo tarptautinio audito standarto „Finansinių ataskaitų audito planavimas“ 7 dalį). Jei tinkamai suformuota bendroji audito strategija, pagal žinomas aplinkybes lygiagrečiai gali būti rengiamas auditoriaus išvados projektas. Todėl bendrosios audito strategijos parengimas yra glaudžiai susijęs su darbo, siekiant pateikti pagrįstą auditoriaus išvadą, planavimu.

Analizę parengė

Audito priežiūros skyriaus vyriausioji specialistė Jolanta Dalia Staliūnienė

j.staliuniene@aat.lt